

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра дизайну і теорії мистецтва

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія реставрації темперного, олійного малярства, та гравюри

Освітня програма: образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
(доктор філософії)

Спеціальність: 023 образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Галузь знань: 02 мистецтво

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 10 від 26 серпня 2021 р.

м. Івано-Франківськ - 2021

ЗМІСТ

- Загальна інформація
- Анотація до курсу
- Мета та цілі курсу
- Результати навчання (компетентності)
- Організація навчання курсу
- Система оцінювання курсу
- Політика курсу
- Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Історія реставрації темперного, олійного малярства, та гравюри
Викладач (-і) Контактний телефон викладача E-mail викладача	Хом'як Лідія Василівна
Формат дисципліни Обсяг дисципліни Посилання на сайт дистанційного навчання	Стаціонар, заочна 90
Консультації	консультації до самостійної роботи проводиться на практичних заняттях; з приводу деталей виконання завдань онлайн у меседжерах, емейлом у межах робочого часу викладача.

2. Анотація до курсу

ОК «Історія реставрації темперного, олійного малярства, та гравюри» належить до циклу дисциплін вільного вибору аспіранта. ОК рекомендується для вивчення здобувачами, що не мають базових знань з реставрації образотворчого мистецтва. Однак, наукова та практична діяльність мистецтвознавця часто перетинається з різними об'єктами, що потребують реставрації. Навики наукового дослідження таких об'єктів, синтезу різних історико-культурних підходів до реставрації пам'яток образотворчого мистецтва, будуть корисними не лише для удосконалення теоретичних знань аспіранта, а й у практичній роботі.

Навчальний курс передбачає формування теоретичних знань щодо розуміння історичних особливостей формування наукової реставрації образотворчого мистецтва, ознайомлення із основними напрямками розвитку реставрації як складової пам'яткоохоронної діяльності. Пропонований курс полягає як у висвітленні основних історичних та теоретичних засад реставрації, так й у наданні методичних рекомендацій щодо виконання конкретних видів індивідуальних наукових робіт (тези на конференцію, частина статті відповідно до індивідуальної теми дослідження), навчально-дослідних (орієнтовний план реставрації об'єкту зі збірки музею, галереї, храму тощо) та науково-популярних робіт (анотація для виставки відреставрованих об'єктів, написання проспекту для гранту по реставрації об'єкту тощо).

Курс поглибить вміння аспірантів обирати методи дослідження у відповідності до певної тематики наукової роботи, а також практичні навички написання різної форми статей, праці з науковими джерелами.

3. Мета та цілі курсу

Ознайомлення аспірантів із теоретичними, історичними, сучасними аспектами реставраційного процесу, формування цілісного уявлення про особливості законодавчих засад реставрації у світі та Україні, визначення місця і ролі реставрації для збереження національної та світової культурно-мистецької спадщини.

Метою та завданням практичної частини курсу є інтенсивний практикум, що дозволяє засвоїти аспірантам основні теоретичні положення, знання у практичних ситуаціях; збирати та аналізувати інформацію для обґрунтування мистецтвознавчих та культурологічних досліджень у ділянці реставрації образотворчого мистецтва, застосовуючи фахову термінологію; створювати стратегії реставрації різного виду пам'яток.

4. Результати навчання (компетентності)

За ОП аспіранти мають удосконалити на ОК такі загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність до пошуку, оброблення, компетентного відбору інформації з різних джерел для професійної діяльності та власного наукового дослідження

ЗК-2. Здатність до критичного та абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-3. Здатність проведення власного наукового досліджень на відповідному фаховому рівні та усвідомлення його актуальності для національного та світового мистецтва.

ЗК-5. Здатність написання українською та іноземною мовами власних наукових публікацій різного змісту та обсягу.

ЗК-6. Здатність дотримуватися кодексів професійної етики та виявляти ініціативу в науково-організаційній діяльності.

Фахові компетентності:

ФК-1. Здатність виконувати оригінальні дослідження на основі ґрунтовного розуміння історії й теорії образотворчого, декоративного мистецтва та збирати необхідну інформацію.

ФК-2. Володіти методологією проведення наукових досліджень у сфері образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва та методами атрибуції, експертизи, класифікації мистецьких об'єктів і пам'яток культури.

ФК-3. Здатність систематизувати, критично оцінювати і використовувати отриману інформацію у сферах культури і мистецтва та формулювати обґрунтовані висновки, відповідні до поставленої мети та завдань

ФК-4. Вміння писати наукові статті, анотації.

ФК-6. Здатність до написання, обґрунтування та подання наукових проєктів, грантів із залученням місцевої, державної та міжнародної співпраці

ФК-7. Здатність до наукового спілкування та ведення наукової дискусії, аргументування власних думок.

ФК-8. Здатність викладати фахові дисципліни у закладах вищої освіти, проєктувати освітні програми та розробляти методики викладання мистецьких дисциплін для різних аудиторій в поза академічній аудиторії.

Що на практиці буде втілено у такій формі результатів навчання:

ПРН - 2. Глибокі знання принципів логіки, основних мистецтвознавчих понять, вміння застосовувати фахову мистецтвознавчу термінологію. *(розуміти особливості використання специфічних термінів реставрації); розуміти і правильно визначити основні етапи, терміни виконання та складові наукових досліджень з історії реставрації; аналітично провести дослідження об'єкту реставрації для індивідуальних наукових досліджень з курсу);*

ПРН -4. Глибокі знання про художній образ як базову основу мистецтва та розуміння специфіки його вирішення в різних видах образотворчого й декоративного мистецтва; про особливості видів декоративного мистецтва та основні концепції вітчизняного й світового декоративного мистецтва.

(готовність демонструвати історико-культурні та мистецькі зв'язки щодо особливостей об'єктів реставрації; шанобливе ставлення до історичного спадку і культурних традицій (регіональних і світових) при аналізі об'єктів та предметів реставрації);

ПРН - 5. Вміння аналізувати, систематизувати, критично оцінювати доробок попередніх учених. *(вміння узагальнювати та аналізувати інформацію про аналоги реставраційних об'єктів, , вміти знайти основні наукові дослідження з відповідної сфери мистецтва для реставрації об'єктів з різних культурних регіонів; здатність індивідуально продумувати інформаційне наповнення тез, частини статті за темою курсу; вміти самостійно оформляти та готувати орієнтовні реставраційні плани, паспорти, анотації тощо).*

ПРН -6. Вміння рецензувати, коментувати, цитувати наукову літературу, в тому числі іноземною мовою. *(вміння знаходити, подавати інформацію про сакральні об'єкти, здатність індивідуально продумувати інформаційне та візуальне наповнення різних варіантів статей, повідомлень, анотацій, тез, презентацій).*

ПРН - 8. Володіти основними методами атрибуції, експертизи та реставрації творів образотворчого та декоративного мистецтва *(розуміти і знати послідовність реставраційної практики різних об'єктів,, розрізняти стадії реставраційної роботи, розуміти особливості документації для реставрації тощо).*

ПРН -9. Вміння планувати й ефективно проводити наукове дослідження з використанням універсальних, вузькоспеціалізованих інформаційних ресурсів, застосовувати наукометричні показники тощо *(розуміти і знати нормативну базу України щодо реставрації об'єктів образотворчого мистецтва)*

ПРН -10. Вміння створювати презентації та використовувати різноманітне технічне обладнання для

популяризації власних наукових досліджень серед наукової спільноти та зацікавленого кола. ПРН -11. Вміння вільно презентувати результати досліджень, обговорювати, вести наукову дискусію з фахівцями й нефхівцями про наукові та прикладні проблеми образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації державною та

іноземною мовами (вміти написати тези до індивідуального завдання з курсу, підготувати презентації для ілюстрування усних доповідей; грамотно і доцільно застосовувати у виконанні наукових проєктів засоби комп'ютерного програмного забезпечення).

ПРН - 12. Здатність писати, рецензувати наукові статті, в тому числі іноземною мовою у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях; підготувати дисертаційну роботу і представити її до захисту відповідно до чинних вимог (вміти написати анотацію, тези тощо державною та іноземною мовами для індивідуального завдання з тем ОК).

ПРН - 13. Здатність застосовувати на практиці отримані знання (впроваджувати результати дослідження в навчальні програми, лекційні курси, реставраційну, пам'яткоохоронну діяльність, заявки до грантових програм) (вміти скласти початковий варіант реставраційного завдання, паспорту об'єкту; вміти підготувати анотації для грантових програм, що можуть включати реставрацію об'єктів образотворчого мистецтва).

ПРН - 14. Дотримання принципів академічної доброчесності, правових основ дослідницьких робіт, законодавства України в галузі культури, мистецтва та охорони пам'яток (розуміти, що знайдена та запозичена інформація, візуальні джерела є частиною інтелектуальною власністю й вимагають обов'язкового посилання на першоджерело; знати основні принципи пам'яткоохоронної діяльності; пам'ятки ЮНЕСКО на території України).

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	20
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	52

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3	023 образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	2	вибіркова

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. Історія реставрації образотворчого мистецтва у Європі	4 год лекції, 4 год. семінарське, 12 год. самостійних	№	Завдання 1. 12 год. Семінар 1.	10 10	1-3-й тиждень теоретичного навчання
Тема 2. Законодавчі акти та документація реставрації у світовій практиці	4 год лекції, 4 год. семінарське, 12 год. самостійних	№	Завдання 2. 12 год. Семінар 2.	10 10	4-6-й тиждень теоретичного навчання
Тема 3. Історія реставрації образотворчого мистецтва в	4 год лекції, 4 год. семінарське	№5,8,13,14,20,21,22	Завдання 3. 12 год. Семінар	10 10	7-12-й тиждень теоретичного навчання

Україні. Законодавча реставраційна база реставраційної діяльності в Україні для різних видів живопису та графіки (історія, сучасний стан). Тема 4. Сучасний стан та проблеми реставрації в Україні. Реставраційні центри образотворчого мистецтва. Тема 5. Пам'ятки ЮНЕСКО в Україні та їх реставрація	ьке, 12 год. самостій них		3.		
	4 год лекції, 4 год. семінарс ьке, 14 год. самостій них	№ 5,11,12,15,17,18,26,27	Завданн я 4. 12 год. Семінар 4.	10 10	12-15-й тиждень теоретичного навчання
	4 год лекції, 2 год. семінарс ьке, 12 год. самостій них	№ 5,19	Завданн я 5. 12 год. Семінар 5.	10 10	16-19-й тиждень теоретичного навчання

6. Система оцінювання курсу

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Загальна система
оцінювання курсу

Су ма балів за всі види навчальної дія льності	цінка CTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсowego проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
26 – 49	FX	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисц
0 -25			

Екзаменаційна оцінка виставляється підсумком балів (100 балів максимум) поточного оцінювання за семестр: балів по семінарських заняттях та за практичні завдання (самостійні), виконані в повному обсязі. За умови відсутності аспіранта на деяких семінарських заняттях, то питання з пропущеного

	<p>семінарського будуть усно відпрацьовані ним на екзамені й оцінені викладачем.</p> <p>Основними способами контролю на семінарських заняттях є індивідуальне та фронтальне опитування, тестові завдання, обговорення у групі проблемних питань, аналіз ситуативних завдань. Кожен семінар має окремий блок різних варіантів контрольних робіт, що оцінюється 10 балами.</p> <p>Аспіранти на кожну тему мають індивідуальне науково-дослідне завдання (по 10 балів за кожне). За невчасно здані завдання (відповідно до графіку) знімається по 4 бали з кожного.</p>
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Самостійні завдання науково-дослідницького спрямування курсу розробляються викладачем на початку семестру для кожного аспіранта індивідуально з урахування тематики його дослідницьких уподобань та теми дисертації.</p> <p>Загальні критерії оцінок письмових завдань:</p> <p>“відмінно” – здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичними положеннями і термінологією; повно, логічно і послідовно розкриває зміст поставленого завдання відповідно до тематики та рівня складності державною та іноземними мовами; правильно застосовує одержані теоретичні знання для письмового викладу матеріалу; демонструє уміння робити узагальнення і висновки, використовуючи зібрану джерельну базу;</p> <p>“добре” – здобувач вищої освіти достатньо володіє понятійним апаратом; демонструє уміння комплексно вирішувати поставлене письмове завдання; загалом правильно розкриває основний зміст теми науково-дослідницького завдання; уміє логічно, послідовно, висловити власну думку щодо об’єкту реставрації, робити висновки та узагальнення; у тексті допускає незначні неточності;</p> <p>“задовільно” – здобувач вищої освіти частково володіє ключовими поняттями та термінами; зміст окремих питань індивідуального завдання викладає частково, непослідовно; під час розкриття окремих теоретичних положень письмового завдання серйозні помилки, неточності;</p> <p>“незадовільно” – здобувач вищої освіти не може розкрити зміст основних понять тематики індивідуального завдання; не вміє логічно обґрунтувати теоретичні положення теми; допускає принципові помилки при викладі тексту завдання.</p>
<p>Семінарські заняття</p> <p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Загальні критерії оцінок форм контролю семінарських є:</p> <p>“відмінно” – здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичними положеннями і термінологією; повно, логічно і послідовно розкриває зміст питання; творчо підходить до вирішення поставлених завдань; правильно застосовує одержані теоретичні знання для розв’язання практичних завдань; демонструє уміння робити узагальнення і висновки, використовуючи джерельну базу;</p> <p>“добре” – здобувач вищої освіти достатньо володіє понятійним апаратом; демонструє уміння комплексно вирішувати завдання; правильно розкриває основний зміст матеріалу; уміє логічно, послідовно, висловити власну думку, робити висновки та узагальнення; у відповіді допускає незначні неточності;</p> <p>“задовільно” – здобувач вищої освіти частково володіє ключовими поняттями та термінами; зміст окремих питань викладає частково, непослідовно; під час розкриття окремих теоретичних положень допускає серйозні помилки, неточності;</p> <p>“незадовільно” – здобувач вищої освіти не може розкрити зміст основних понять; не вміє логічно обґрунтувати теоретичні положення; допускає принципові помилки при виконанні більшості завдань, передбачених програмою</p> <p>Наявність успішно виконаних індивідуальних науково-дослідницьких робіт з курсу.</p>
<p>7. Політика курсу</p>	
<p>Під час навчання аспірантам створюється атмосфера та умови максимально подібні до реальної науково-дослідницької праці. Не допускається використання чужої інтелектуальної власності, відслідковується викладачем плагіат. На цьому курсі політика академічної доброчесності є принципово важливою. Будь яка робота, яка виконана не вами, але ви</p>	

видаєте її за власну вважатиметься крадіжкою, розглядатиметься академічною комісією і може мати негативні наслідки для вашого подальшого навчання ПНУ розділяє фундаментальні цінності академічної доброчесності: Чесність, Довіра, Справедливість, Повага та Відповідальність. Кожен учасник освітнього процесу в університеті несе персональну відповідальність за дотримання академічної доброчесності. Допускаються пропуски з поважних причин.

8. Рекомендована література

Основна література.

1. Алешин А. Б. Этика и качественные оценки реставрационной деятельности. Критерии оценки качества реставрации музейных художественных ценностей : тезисы докладов Москва, 1990. С. 3–8
  2. Белозерова В. Г. Предварительное построение и обоснование понятий подлинности и историчности памятника. Художественное наследие: хранение, исследование, реставрация. Москва, 2005. № 22. С. 26–36
  3. Бобров Ю. Теория реставрации памятников искусства: закономерности и противоречия. Москва: Эдсмит, 2004. 344 с.
  4. Гренберг Ю., Писарева С. Масленные краски XX века и экспертиза произведений живописи. Москва, Киев: Зеркало мира, 2010. 194 с.
  5. Дорофienко И. Проблемы повторных реставраций. Исследования в консервации культурного наследия : материалы научно-практической конференции (12–14 октября 2004 г. Москва. ГосНИИР). Москва: Индрик, 2005. С. 81–84.
  6. Дорофienко І., Марампольський А. Рекомендації з технології реставрації олійного живопису. Консервація і реставрація паняток : методичний посібник. Київ: «Укрреставрація»; Львів: Інститут «Укрзахідпроектреставрація», 1996. С. 555–560.
  7. Дорофienко І., Марампольський А. Розшарування та перенесення фрески на нову основу. Консервація і реставрація паняток архітектури : методичний посібник. Київ: Корпорація «Укрреставрація», Львів: Інститут «Укрзахідпроектреставрація», 1996. С. 561–563.
  8. Зверев В. В. Об истоках и периодизации научной реставрации. Художественное наследие: хранение, исследование, реставрация : сб. научн. трудов. Москва, 1984. № 9 (39). С. 161–167
  9. Консервація і реставрація пам'яток архітектури : методичний посібник / гол. ред. М. Орленко. Київ: Корпорація «Укрреставрація», Львів: Інститут «Укрзахідпроектреставрація», 1996. 586 с.
  10. Логвин Г. Н. Этика реставратора і науковця. Пам'ятки України. Історія та культура : науковий часопис. Київ, 2001. 4. С. 17–23
  11. Міляєва Л.С. Этика реставратора. Восьмі Платонівські читання : тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ: НАОМА, 2020. С. 5–6.
  12. Реставрация станковой темперной живописи: учебник / под ред. В. В. Филатова. Москва: Изобразительное искусство, 1986. 264 с.
  13. Рішняк О. Реставраційна діяльність в Україні в контексті світових пам'яткоохоронних тенденцій. Художня культура. Актуальні проблеми : науковий журнал. Київ: ІПСМ НАН України, 2020. Вип. 16. Ч. 2. С.153–157.
  14. Рішняк О. Сучасна реставраційна діяльність: основні напрями, завдання та пріоритети. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : науковий збірник. Рівне: РДГУ, 2020. Вип. 35. С. 218–225
  15. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації. Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.
  16. Сліпченко Н. Інвентаризація мистецьких творів у пам'ятках архітектури. Пам'ятки України. Історія та культура : науковий часопис. 2001. № 4. С. 130–133.
  17. Тимченко Т. Герменевтика реставраційної справи. Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. Київ, 1997. Вип. 4. С. 144–148.
  18. Цитович В. Експертиза творів образотворчого мистецтва: живопис (методологія і практика) : навчальний посібник. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. 232 с.
- ### Додаткова література
19. Братушко Ю., Цитович В. Технологическое исследование византийской иконы XII в. «Богоматерь Холмская» из Волынского краеведческого музея. Экспертиза и атрибуция произведений изобразительного и декоративноприкладного искусства : материалы VII научн. конф. (27–29 ноября 2001 г. г. Москва, ГТГ). Москва: Магnum Арс, 2003. С. 204–210.
  20. Друль М. Техніко-технологічне дослідження «Портретів Аріадни» І. Труша у зібранні Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. Наукові доповіді ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (27–31 травня 2013 р., Київ). Київ: ННДРЦ України, 2013. С. 104–109.
  21. Иванова А. И. Причины разрушения настенной живописи. Художественное наследие: хранение, исследование,

- реставрація : сб. научн.трудов. Москва, 1975. № 1 (31). С. 110–119
22. Інституційні та правові проблеми збереження культурної спадщини. Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/instituciyni-ta-pravoviproblemi-zberezhennya-kulturnoi> (дата звернення 05.07.2020)
  23. Рішняк О. Компромісні рішення при реставрації творів монументального мистецтва ХХ століття в діючих сакральних спорудах. Волинська ікона: дослідження та реставрація : матеріали ХХV Міжнародної наукової конференції (25–26 жовтня 2018 року, м. Луцьк). Наук. зб. Луцьк. 2018. Вип. 25. С. 262–264.
  24. Уолден С. Реставрация живописи – спасение или уничтожение. Москва: АСТ-Астрель, 2007. 206 с.
  25. Цитович В., Тимченко Т. Социально-психологические аспекты реставрационной деятельности. Материальная база сферы культуры : научно-информ. сборник. Москва: Изд. РГБ, 1998. Вып. 3. С. 86–99.
  26. Ashley-Smith J. The ethics of doing nothing. Journal of the Institute of Conservation. 2018. Vol. 41. No. 1. P. 6–15. URL: <https://doi.org/10.1080/19455224.2017.1416650> (дата звернення 12.07.2020)
- Нормативна база**
27. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/derzhavniy-reestr-neruhomih-pamyatokukraini.html> (дата звернення 17.08.2020)
  28. Закон України «Про музеї і музейну справу». Збірник нормативноправових актів сфери охорони культурної спадщини. Чернігів: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. С. 247–265.
  29. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. Чернігів: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. С. 142–181
  30. Заповнення паспорта реставрації пам'ятки історії та культури (рухомої). Рекомендації // URL: <http://restorer.kiev.ua>»Рекомендації (дата звернення 25.08.2020)
  31. Міжнародна хартія з охорони та реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеційська). Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : збірник документів. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. С. 334–336
  32. Наказ Міністерства культури України Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів від 21.07.2016 № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16#Text> (дата звернення 15.07.2020)
  33. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : збірник документів. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. 416 с.
  34. Ризька хартія з автентичності та реконструкції історичних об'єктів в контексті збереження культурної спадщини. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : збірник документів. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. С. 352–254.
  35. Статут Міжнародної ради з охорони пам'яток і визначних місць (ICOMOS). Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : збірник документів. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. С. 370–379

Викладач

Хом'як Л.В.